

Rodem Warszawianin, sercem Polak, a
talentem świata obywatel

Cyprian Kamil Norwid

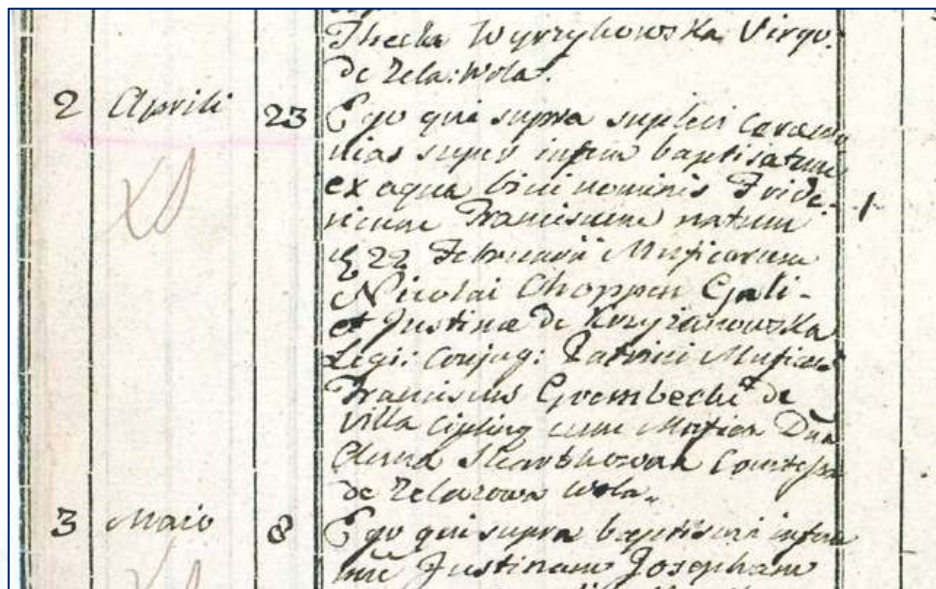
*Gdzie skarb twój -
tam i serce twoje*

Przygotowała Maja Melnyk, bibliotekarz główny

Dom Chopina w Żelazowej Woli

Fridericus Franciscus Choppen

Fryderyk Franciszek CHOPIN, najwybitniejszy polski kompozytor, urodził się w 1810 roku w Żelazowej Woli (ok. 50 km od Warszawy) w majątku hrabiostwa Skarbków, gdzie jego ojciec Mikołaj Chopin, z pochodzenia Francuz, mieszkał i pracował jako guwerner. Matka, Justyna z Krzyżanowskich, pochodząca z Kujaw była osobą bardzo muzykalną - grała na fortepianie i śpiewała; w naturalny sposób stała się więc pierwszą nauczycielką muzyki dla małego Frydka, jak często nazywano go w domu.

Kościół św. Rocha w Brochowie – miejsce ślubu 2 VI 1806 r. rodziców Fryderyka Chopina – Mikołaja i Justyny z Krzyżanowskich i chrztu kompozytora 23 IV 1810 r.

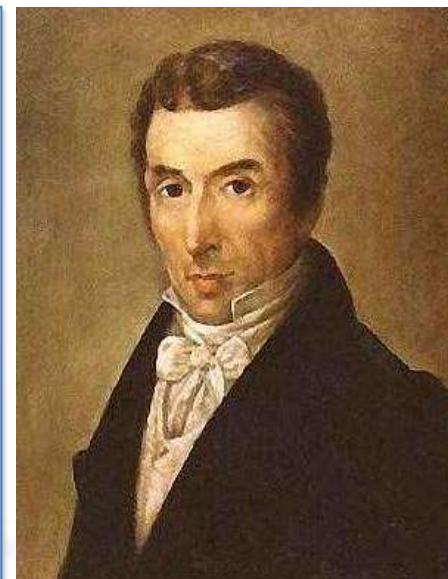
Żelazowa Wola – dworek i park – karty pocztowe wydane przez Instytut Fryderyka Chopina z okazji Roku Chopinowskiego w 1949 r.; APW, Zbiór Korotyńskich, sygn. XI/317, s. 4-7

*Justyna Chopin (1782 - 1861)
matka kompozytora.*

W 1806 roku Mikołaj Chopin poślubił Teklę Justynę z Krzyżanowskich (1782–1861). Rok później przyszła na świat Ludwika, po mężu Jędrzejewiczowa (1807–1855). Fryderyk był drugim dzieckiem państwa Chopinów. Miał jeszcze dwie młodsze siostry – Izabelę, po mężu Barcińską (1811–1881) oraz przedwcześnie zmarłą Emilię (1812–1827). Już pół roku po urodzeniu Fryderyka rodzina Chopinów przeniosła się do Warszawy, gdzie Mikołaj otrzymał posadę w Liceum Warszawskim. Państwo Chopinowie zamieszkali w Pałacu Saskim.

*Nicolas Chopin (1771 - 1844)
ojciec kompozytora*

Siostry Fryderyka

*Emilia Chopin
(1812–1827)*

*Justyna Izabela Chopin
(1811–1881)*

*Ludwika Marianna Chopin
(1807–1855)*

Hau. Chopin-dziecko przy fortepianie

Od najwcześniejszych lat życia Fryderyk miał styczność z muzyką. Matka grała na fortepianie i śpiewała, ojciec towarzyszył na flecie i skrzypcach, siostra Ludwika od najmłodszych lat wykazywała talent muzyczny i uczyła się gry na fortepianie. Atmosfera domu rodzinnego była ciepła i serdeczna. To właśnie dom – prowadzony przez rodziców starannie, według najlepszych wzorów polskiej arystokracji – pozostanie dla Chopina symbolem spokoju, bezpieczeństwa i miłości, swoistą arkadią wczesnie utraconą, która miała pozostać w świadomości kompozytora przez całe jego dorosłe życie.

Fortepian Chopina – karta pocztowa; APW, Zbiór Korotyńskich, sygn. IX/317, s. 11

Angelica Catalani

Złoty zegarek ofiarowany dziesięcioletniemu Chopinowi przez włoską śpiewaczkę Angelicę Catalani – karta pocztowa; APW, Zbiór Korotyńskich, sygn. IX/317, s. 12

Najprawdopodobniej pierwszy kontakt z fortepianem miał Chopin we wczesnym dzieciństwie, gdy słuchał gry matki. Pierwsze samodzielne próby podejmował pod okiem Ludwika, a w wieku lat sześciu rozpoczął regularną naukę gry u prywatnego nauczyciela muzyki, czeskiego imigranta **Wojciecha Żywnego** (1756–1842). Ten szybko zorientował się w niezwykłym talencie młodziutkiego ucznia i z oddaniem wprowadzał go w świat wielkich mistrzów, głównie Bacha i Mozarta, bacznie obserwując jego postępy pianistyczne i swobodę improwizacji. Niebawem pojawiły się pierwsze kompozycje dziecięce: polonezy, marsze i wariacje. Początkowo zapisywane z pomocą ojca, niemal błyskawicznie przyczyniły się do sławy autora okrzykniętego cudownym dzieckiem. W roku 1818 w „Pamiętniku Warszawskim” odnotowano: *„prawdziwy geniusz muzyczny: nie tylko bowiem z łatwością największą i smakiem nadzwyczajnym wygrywa sztuki najtrudniejsze na fortepianie, ale nadto jest już kompozytorem kilku tańców i wariacji, nad którymi znawcy muzyki dziwić się nie przestają”*.

Był to moment przełomowy w życiu Frycka. W latach następnych gościł z niezliczonymi występami w salonach warszawskiej arystokracji, nie wyłączając domów Czartoryskich, Radziwiłłów, Zamoyskich czy otoczenia Księcia Konstantego. Jego talent muzyczny rozwijał się niesłychanie szybko. W 1822 roku Wojciech Żywny zasygnalizował państwu Chopinów z lojalnością godną wiernego przyjaciela, iż nie jest w stanie już dalej rozwijać umiejętności swego podopiecznego. Fryderyk zaczął pobierać mniej regularne lekcje prywatne, jednak prowadzone przez najwybitniejszych mieszkających w Warszawie nauczycieli: teorii kompozycji u **Józefa Elsnera** oraz prawdopodobnie gry na fortepianie i organach u wybitnego i wpływowego wirtuoza **Wilhelma Wacława Würfla**.

Liceum Warszawskie w Pałacu Kazimierzowskim

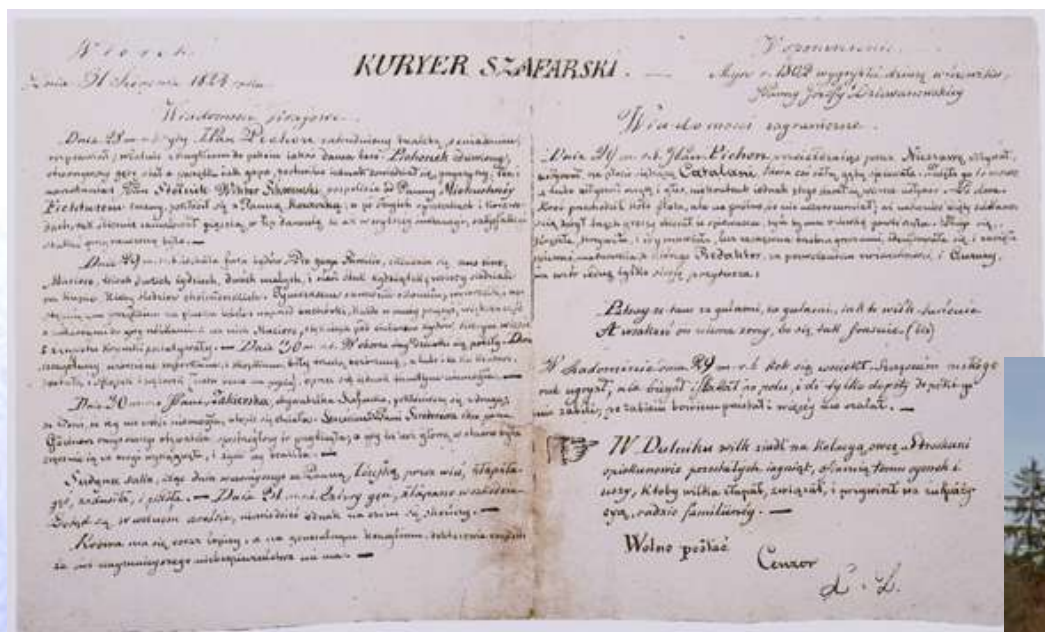
Kolejne lata upłynęły na nauce i wielu występach. Chwalony za biegłość oraz niespotykany w tak młodym wieku wyraz interpretacji, zaczął też uprawiać trudną sztukę improwizacji, zarówno w prywatnym otoczeniu przyjaciół, jak i w salonach arystokracji. Edukacja Chopina nie ograniczała się jednak do muzyki. W roku 1823 wstąpił do IV klasy **Liceum Warszawskiego**, w którym zdobył wszechstronne wykształcenie. Wakacje regularnie spędzał w wiejskich majątkach przyjaciół, gdzie z pasją folklorysty chłonał ludowe zwyczaje, obrzędy, a zwłaszcza muzykę.

Szczególnie silne wrażenie na młodym kompozytorze wywarły letnie pobyty w Szafarni w latach 1824–1825. Najbardziej znaczącym wydarzeniem, dzięki któremu Szafarnia pojawiła się na kulturalnej mapie Europy, stał się pobyt w majątku Dziewanowskich **Fryderyka Chopina**. Początki niezwykle serdecznej i trwałej przyjaźni między rodzinami Dziewanowskich i Chopinów datuje się na lata kawalerskie Mikołaja (ojca Fryderyka), który najprawdopodobniej pracował jako guwerner i nauczyciel w Szafarni. Zażyłość pomiędzy domami wzmocniła dodatkowo przyjaźń między Dominikiem Dziewanowskim (synem Juliusza) a Fryderykiem Chopinem oraz fakt, że Jan Nepomucen Dziewanowski trzymał do chrztu Ludwikę Chopinównę.

Dwór Dziewanowskich w Szafarni, obecnie Ośrodek Chopinowski

Pierwszy, najbardziej malowniczy, został udokumentowany spontanicznym dziecięcym dziennikiem adresowanym do rodziców: „**Kurierem Szafarskim**” (parodiującym w tytule „Kurier Warszawski”). Kolejne wyjazdy, nieco już poważniejsze – do Szafarni, Dusznik, Torunia, a potem Gdańska, Płocka i innych miejscowości Wielkopolski, Pomorza i Śląska, pozwoliły kilkunastoletniemu Chopinowi poznać skarby kultury polskiej i polską muzykę ludową, której nie zapomniał do końca życia. W czasie roku szkolnego pełnił on rolę licealnego organisty w kościele ss. Wizytek, dzięki czemu poznawał repertuar muzyki organowej i polskiej pieśni kościelnej.

Autograf listu Fryderyka Chopina,
tzw. Kurier Szafarski z 27 sierpnia 1824 r.

Duszyni, dworek

Siemiradzki R. Chopin, który gra na fortepianie w salonie księcia Radziwiłła

Gdyż jego delikatne palce przemykają po nich jak leciuchne stopy elfów. Jego piano jest tak eteryczne, że nie potrzeba mocnego forte, by uzyskać pożądaną kontrast. To sprawia, że człowiek nie pragnie owych orkiestralnych efektów, jakich wymaga od pianistów szkoła niemiecka. Czuje się bowiem jakby porwany przez śpiewaka, który nie dbając o akompaniament, całkowicie daje się ponieść uczuciu. Krótko mówiąc jest on unikatem wśród pianistów”.

Ignaz Moscheles, niemiecki kompozytor

W październiku 1830 roku Fryderyk ostatni raz wystąpił przed publicznością warszawską. 2 listopada 1830 roku opuścił Warszawę na zawsze, udając się najpierw do Drezna, następnie do Wiednia, Salzburga, Monachium i Stuttgartu. We wrześniu 1831 roku przybył do Paryża, gdzie osiadł na stałe, zyskując niebawem rozgłos europejski.

W pierwszych latach paryskich Chopin rozwijał ożywioną działalność koncertową. Wykonując własne utwory, utrwalał coraz silniej swoją pozycję kompozytora i pianisty. Świadcą o tym niezwykle pochlebne wypowiedzi Roberta Schumanna, autora słynnej recenzji, która ukazała się po wykonaniu Wariacji na temat "La ci darem la mano" na fortepian i orkiestrę, głoszącej "*Panowie, czapki z głowy, oto geniusz!*". W późniejszym okresie Chopin skoncentrował się głównie na twórczości kompozytorskiej, wydając swe dzieła u wydawców francuskich, niemieckich i angielskich. Głównym źródłem jego utrzymania była jednak działalność dydaktyczna. Miał bardzo wielu uczniów, a wśród nich, oprócz amatorów, także grupę profesjonalnie kształcących się pianistów.

Konstancja Gładkowska

Maria Wodzińska

Delfina Potocka

W życiu Chopina kilka kobiet odegrało ważną rolę. Jego pierwszą platoniczną miłością w czasach młodości, kiedy przebywał jeszcze w Warszawie, była **Konstancja Gładkowska**.

Chopin wówczas myślał poważnie o założeniu rodziny. Z rodziną **Wodzińskich** widział się dwukrotnie w Dreźnie. Młodzi Wodzińscy byli jego kolegami w Liceum Warszawskim i mieszkali w pensjonacie Chopinów. Do córki Marii zapalał wielkim uczuciem, a trzeba pamiętać, że Maria była wtedy bardzo młoda. W 1836 roku oświadczył się jej – o „szarej godzinie”. Związek ten nie miał jednak szans. Rodzice Marii wiedzieli, że Chopin nie cieszył się dobrym zdrowiem, a poza tym skromny, biedny artysta nie był oczekiwaną partią. Dlatego też kontakty z Marią zaczęły stopniowo wygasać – listy były coraz radsze, chłodniejsze. Choć cień nadziei pozostał i może właśnie dlatego Chopin z wielkim dystansem odniósł się do George Sand. Początkowo zresztą nie uznawał jej ani za atrakcyjną, ani za sympatyczną.

W niejasnym świetle pozostają relacje z **Delfiną Potocką**. Była piękną, obdarzoną wspaniałym głosem kobietą. Oddana Chopinowi, jako jego uczennica i wielbicielka jego talentu. Sama dobrze grała.

Przyjaźnił się też ze śpiewaczką **Pauliną Viardot**. Muzykowali razem w Nohant, razem zapisywali folklor berysoński. Chopin jej akompaniował, najczęściej śpiewali arie z „Don Giovanniego”.

Z **Klarą Schumann** nawiązał kontakt poprzez znajomość z Robertem Schumanem. Mawiał, że żadna z kobiet nie gra lepiej od niej jego utworów. Cenił jej pianistykę. Klara propagowała muzykę Chopina w Niemczech i była jej admiratorką.

Ciekawie kształtowały się również relacje Chopina z **Marią d'Agoult**. Z korespondencji wynika, że była w pewnym sensie zazdrosna o Chopina.

George Sand

Jane Stirling

Utwory inspiracją lub adresatkami były omawiane kobiety:

fragment **Fantazji na tematy polskie** zawierającego wariacje na temat pieśni „Laura i Filon”

pieśń „**Wojak**”, słowa **S. Witwicki op. 74 nr 10** była to ulubiona pieśń matki kompozytora.

II część **Koncertu fortepianowego f-moll (Larghetto)** że pieśń tę dedykował Chopin swojej siostrze, Ludwice. Inspiracją była dla kompozytora miłość do Konstancji Gładkowskiej, ale ostatecznie Chopin dedykował ten utwór Delfinie Potockiej.

pieśń „**Pierścień**”, słowa **S. Witwicki op. 74 nr 14** – wskazanie na dedykację dla Marii Wodzińskiej

Walc Des-dur „Minutowy” op. 64 nr 1 – wskazanie na dedykację dla Delfiny Potockiej, przy okazji można podać anegdotę na temat okoliczności jego powstania.

Nokturn f-moll op. 55 nr 1 – wskazanie na dedykację dla J. Stirling

Liszt Franciszek

Vincenzo Bellini

Gioacchino Rossini

Felix Mendelssohn

Był człowiekiem bardzo towarzyskim. Łączyły go przyjazne kontakty zarówno z wybitnymi muzykami przebywającymi w Paryżu, m.in. Franciszkiem Lisztem, Vincenzo Bellinim, Gioacchino Rossinim i Feliksem Mendelssohnem, jak i z wydawcami, krytykami oraz całą polską emigracją. W 1836 roku poznał pisarkę George Sand, która stała się jego życiową partnerką, mającą znaczący wpływ na życie kompozytora. Razem podróżowali, zawitali wspólnie na Majorkę, do Marsylii i Genui. Przez kilka lat z rzędu, spędzali lato w Nohant, zimą wracając do Paryża.

*George Sand „Chopin przy pracy”,
Nohant, 1841*

Od 1839 roku stan zdrowia chorego na gruźlicę Chopina pogarszał się z każdym rokiem. W 1848 roku odbył ostatnią podróż koncertową po Anglii i Szkocji, dając 16 listopada ostatni publiczny koncert w Londynie, po którym ciężko zaniemógł. Po powrocie do Paryża, nie odzyskał już zdrowia. Zmarł 17 października 1849 roku w mieszkaniu przy placu Vendome 12. Pochowany został na Paryskim cmentarzu Père Lachaise. Serce Chopina znajduje się w Warszawie, w Kościele św. Krzyża przy Krakowskim Przedmieściu.

*Felix-Joseph Barrios, "Smierc Chopina", 1885,
wł. Muzeum Czartoryskich w Krakowie*

Grób Chopina na paryskim cmentarzu Père Lachaise

*Epitafium z sercem Chopina w Bazylice
św. Krzyża w Warszawie*

Odlew ręki Chopina dokonany po jego śmierci przez rzeźbiarza Clesingera. Zbiory Muzeum Czartoryskich w Krakowie

Hymn Fundacji Serce Chopina

Polska to polskie pola,
To dym żelaza hut,
To Żelazowa Wola,
Dźwięk chopinowskich nut.
I w twarzach się powtarza
Patriotyczny ton,
Serce Chopina żyje i bije -
Tak jak dzwon.
Tu gdzie serce Chopina
Biło dla polskich serc
Każdy musi doceniać,
Że tu chodak i kierpc.
I bosa polska stopa
Czy żołnierski but,
Każdy Polak stapa
W rytm chopinowskich nut.
Polska to orzeł biały,
Który w niebo się wzbił
Patrzy w orla świat cały
- czy wystarczy mu sił?
Bo Polska w orlich trudach
Pomoc zawsze ma
Chopina etiuda
"Rewolucyjna" nam gra!
Przez serca się przewierca
Ta Chopinowska pieśń
I dusza się porusza
Obludy strąca pleśń.
Aż się nam tutaj stanie
Normalności cud
Chopinowanie
Ogarnie polski lud.

Stanisław Tym

Powrót serca Chopina do kościoła św. Krzyża, 1945 po wykradzeniu go przez Niemców podczas Powstania Warszawskiego. Urnę niesie arcybiskup Antoni Szlagowski, który przechował serce w kaplicy w Milanówku.

Twórczość Chopena

Taneczne gatunki

Polonezy

Wczesne polonezy, nawiązujące do popularnych wówczas w Warszawie utworów Ogińskiego, wydane zostały dopiero po śmierci kompozytora (9 utworów dziecięcych i młodzieńczych „op. posth.” = wydane pośmiertnie). W latach dojrzałych Chopin opublikował siedem polonezów, które są już zupełnie inne: bardzo dramatyczne i rozbudowane.

Mazurki

Chopin skomponował 57 mazurków, w nieznany wcześniej sposób nawiązując w nich do muzyki ludowej z Mazowsza

Miniatuorki

Preludia

24 Preludia op. 28 powstały jako symboliczny hołd złożony Janowi Sebastianowi Bachowi, którego muzykę Chopin cenił. Są wyraźnym nawiązaniem do *Das Wohltemperierte Klavier*, napisanym również we wszystkich 24 tonacjach dur i moll. Zgodnie z zasadą gatunku są krótkie (najdłuższe As-dur nr 17 ma 90 taktów, a najkrótsze E-dur nr 9 ma tylko 12). Harmoniczny porządek cyklu pozwala wykonywać go w całości, lecz sam Chopin grywał tylko po kilka miniatur.

Etiudy

Ukończone zostały dwa cykle etiud: op. 10 i op. 25. Zgodnie z nazwą (fr. *étude* = studium, ćwiczenie) są one utworami pedagogicznymi i mają służyć doskonaleniu techniki pianistycznej. Ale po raz pierwszy w historii tego gatunku nie są to „nudne ćwiczenia”, którymi zamęczano pokolenia początkujących pianistów. Każda etiuda Chopinowska to arcydzieło. Jedną z najbardziej znanych jest, zamykająca opus 10, etiuda c-moll, zwana „rewolucyjną”.

Romantyczne gatunki

Nokturny

Chopin napisał 21 nokturnów. Są to liryczne, melodyjne miniatury. Najwcześniejsze są jeszcze dość sentymentalne, późniejsze są wyrazowo coraz bardziej urozmaicone. Na ich melodię szczególnie wpłynęło bel canto, gdyż Chopin był wielbicielem włoskiej opery, zwłaszcza Belliniego. Kantylenę oplata w nich kunsztowna ornamentacja.

Scherza

Chopin napisał w późniejszych latach 4 Scherza. Wbrew tytułowi, są one raczej poważne, a nawet dramatyczne. Najpoważniejsze jest Scherzo h-moll op. 20, napisane podobno w okresie powstania listopadowego, z cytatem kolędy *Lulajże, Jezuniu* w części środkowej.

Ballady

Mówi się, że 4 ballady Chopina: g-moll op. 23, F-dur op. 38, As-dur op. 47 (jedyna z „optymistycznym” zakończeniem) i f-moll op. 52 powstały pod wrażeniem lektury ballad Adama Mickiewicza, lecz nie znaleziono na to dowodów. Ewentualne pokrewieństwo z poezją

Klasyczne kształty

Koncerty

Powstały dwa koncerty na fortepian i orkiestrę: f-moll op. 21 z 1829 r. i e-moll op. 11 z 1830 r. – oba z pierwszego okresu twórczości, pisane jeszcze w Polsce, osadzone w formie klasycznej.

Inne

Chopin skomponował kilkanaście pieśni na głos z fortepianem, Trio fortepianowe oraz Sonatę wiolonczelową.

Sonaty

Spośród 3 sonat fortepianowych najpopularniejsza jest Sonata b-moll, której trzecia część, Marsz żałobny, grywany jest dzisiaj podczas pogrzebów, w rozmaitych transkrypcjach.

*Wieczorami, gdy mrok zapadł
nad Mazowszem lasów i pól,
Chopin białym klawiszom opowiadał
całą Polskę i cały ból.
Fortepian grał zaczarowany
i melodie w świat wielki szły,
wyciskając z oczu zasłuchanych łzy.*

